

SZETEY SZABOLCS – FEHÉR ÁGOTA

TEOLÓGIA – PEDAGÓGIA – TEHETSÉGGONDOZÁS

A két Harsányi István munkásságának üzenetei

A tehetséggondozás történeti alapjaiban a teológia és a pedagógia szakterületei közvetlen összefonódásban kapcsolódtak a tehetségek kibontakoztatásához. A neveléstörténeti tanulságokat és meghatározókat vizsgálva id. és ifj. Harsányi István munkássága kiemelkedik: az apa és a fia személyes példával, elkötelezettséggel áll példaként előttünk. Mindketten értékes szakmai eredményeket értek el, egyúttal ifj. Harsányi István a tehetséggondozás magyarországi történetét rendszerbe foglalva nyújtott segítséget a múlt értékeire való tudatos építkezéshez.

Kulcsszavak: id. Harsányi István, ifj. Harsányi István, neveléstörténeti kutatás, a tehetséggondozás magyarországi történetének rendszerezése

Teológia – pedagógia – tehetséggondozás – A két Harsányi István munkásságának üzenetei (Theology – pedagogy – talent development – The messages of the work of the two István Harsányi's). In the historical foundations of talent development, the fields of theology and pedagogy were directly intertwined with the development of talent. When examining the lessons and defining factors of educational history, the work of István Harsányi Sr. and Jr. stands out: father and son serve as examples to us through their personal example and commitment. Both achieved valuable professional results, while István Harsányi Jr. helped to build consciously on the values of the past by systematizing the history of talent development in Hungary.

Keywords: István Harsányi Sr., István Harsányi Jr., educational history research, systematization of the history of talent development in Hungary

Bevezetés

A tehetséggondozás magyarországi történetének kiemelkedő, „halhatatlan”¹ pedagógusa volt Harsányi István (1908–2002), aki a tehetségek felismerése, gondozása, fejlesztése kapcsán jelentős szerepet töltött be munkásságával. Többek között a falusi szegény családból származó, ám kiemelkedő képességű gyermekek gimnáziumi tanulmányainak megsegítését szolgáló tehetségmentő mozgalomban, valamint az ugyancsak Sárospatakon megvalósuló ún. Rác-zház tehetségsegítő tevékenységeiben volt jelentős szerepe, mindezek során a református szellemiség tükröződésével.

Munkásságában több vonatkozásban megfigyelhető édesapja személyiségének és életútjának hatása is. Id. Harsányi István (1874–1928) munkássága jól példázza a lelki-teológiai szemlélet szerepét a tehetségekkel való foglalkozás, a tehetségfejlesztés

¹ Martinkó József: *A tehetséggondozás halhatatlanja: Harsányi István*, Géniusz Műhely 8., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

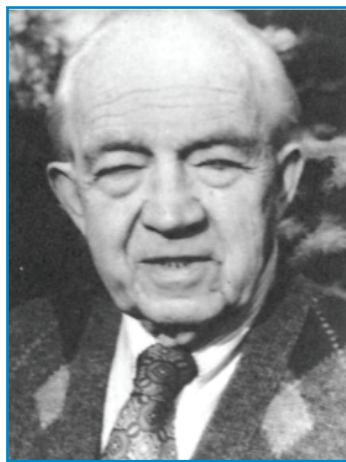
folyamatában. Személyiségében hordozott kitartása és elköteleződése kiváló példája az elmélyült, egy szakterület mentén a lehető legpontosabb és legteljesebb feldolgozásmódra törekvő beállítódásnak. Mintaként tekinthetünk rá rendszerező látásmódja kapcsán is, amely kifejeződött értékes kutatói tevékenységében, egyúttal a tehetséggondozás gyakorlatában ugyancsak segítségül szolgál.

Id. Harsányi István hivatását tekintve irodalomtörténész, könyvtáros, teológus, a sárospataki református teológiai akadémia tanára. Életútját röviden áttekintve lényeges szerepet tölt be, hogy Sárospatakon és Berlinben is tanult. 1898-ban református lelkészi vizsgát tett. 1897–1899-ben a sárospataki főiskola segédtanára. Külföldi tanulmányútja után lelkész, 1905-től a sárospataki főiskola főkönyvtárosa, 1918-tól ugyanott a teológiai akadémia tanára.² Pedagógusi és teológusi-lelkipásztori tevékenysége is kifejezi hűséggel való helytállását a művelődés s, a tanulás, a tudás szerepének, értékének megerősítésében. Személyével példázza a legjobb képességek kibontakoztatásában is meghatározó szellemi gyökerezés teológiai meghatározóit és a református szellemiség szerepét, mindezek által kifejezi, hogy a tehetséggondozás kiteljesítéséhez bibliai értékek szintén jelentős segítséget nyújtanak.

A Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának tehetségszolgáltató tevékenységei ugyancsak e szakterületek összehangolásaival teljednek ki, így példaként tekinthetünk id. és ifj. Harsányi István munkásságára (1–2. ábra)³: az apa munkássága egyúttal a fia tehetségtörténeti szerepében is kifejeződik, ezért jelen tanulmány külön teret szán személyiségük és munkásságuk bemutatásának.

1. ábra: id. Harsányi István
(1874–1928)

2. ábra: ifj. Harsányi István
(1908–2002)

² Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*, [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

³ A képek forrása: id. Harsányi István (1874–1928) fényképe in Harsányi István: *A reformáció hatása a magyar közművelődésre*, Budapest, Napkút Kiadó, 1923, hátsó borító. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.); ifj. Harsányi István (1908–2002) fényképe in Tóth László: *A tehetséggondozás és kutatás története*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2013, 125. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

A gyökerek: id. Harsányi István életpályájának pillérei

Id. Harsányi István életútja eredendően magában hordozza korának tehetség-kibontakoztató vonatkozásait: Abaújszántón született, hazánk borsodi régiójában, Sárospatak közelében. Iparos család gyermeke, akire az elemi iskola tanítója és a gyülekezet lelkipásztora is felfigyelt, s e két szellemi meghatározó gondoskodásának is nagy szerepe volt tanulmányi előmenetelében. A tanító és a lelkipásztor közös támogatásának is köszönhetően taníttatása gimnáziumi tanulmányokat követően teológiai végzettségét is megsegítette. 1897-ben fejezte be teológiai tanulmányait, ám tehetségét Sárospatakon is felfedezve és támogatva állást kapott az intézményben segéd-tanárként és alkönyvtárnokként. „Ősi szokásként az iskola saját diákjaiból válogatta ki a segédtanárokat, egyszerre volt ez megtiszteltetés, igényességet követelő feladat és praktikus gyakorlat. Alkonyvtárnokként pedig még közelebb került ahhoz a titokzatos világhoz, amely már diákként is elbűvölte, a Nagykönyvtár felbecsülhetetlen értékeket hordozó szellemi kincsesházának egyik őre lett.”⁴

A tanulás, az ismeretekben való gazdagodás értéke, a szakkönyvekben való elmélyülés, azok feldolgozása így meghatározta életét. Teológiai szaktudásának tovább mélyítésére Berlinben tanul, a peregrinációból hazatérve Abaújszántón, majd Sátoraljaiújhelyen segédlelkész. Ezen időszakban is tovább teljesíti az újszövetségi teológia tanulmányozását, s a *Cselekedetek könyvéhez* kapcsolódó tanulmánya is hozzájárult ahhoz, hogy 1903-ban teológiai magántanár lett, majd gimnáziumi magántanárrá válhatott Patakon. Vallástanárként a tanítóképző oktatója is volt, így teológiai elemzései mellett a pedagógushivatás számára szóló üzenetek, s a bibliai értékek továbbadásának szempontja is egyre finomodhatott munkásságában.

Pályája során tanulmányúton járt Svédországban (1904), valamint Svájcban (1909), a pataki Nagykönyvtár helyettes- (1905-től), majd főkönyvtárosa (1915-től), teológia tanárként pedig az ószövetségi tanszék élére került (1918-tól). Mindeközben teológiai, irodalom-, egyház-, könyv- és könyvtártörténeti, valamint szellemi néprajzi szakterületeihez kapcsolódó tudományos kutatásai jelentősek, ezáltal is kifejezve sokoldalúsága mellett kitartó elmélyülésének szerepét a minél magasabb szintű feldolgozó munkájában.

Teológiai szellemiségét „a református ortodoxia és a teológiai racionalizmus szintéziseként”⁵ tekinthetjük. Kazinczy Ferenc munkásságával mélyebben foglalkozott, az ő következő gondolata áthatotta Harsányi István nézeteit is: „»Szükség, hogy hitünk értelmes legyen, de az is szükség, hogy értelmünk vallásos legyen.« Harsányi gondolkodásában ezt az elvi tartalmat a szüntelenül és minőségi módon használni akarás tette gyakorlativá.”⁶ A hitbeli elmélyülés szerepe, s a mindig tudatos, elemző feldolgozás, értelmezés alapvetően hatotta át id. Harsányi István munkásságát.

⁴ Dienes Dénes: Harsányi István, az ószövetségi tudományok tanára Sárospatakon, *Sárospataki Füzetek*, XXV. évf., 2021/2, 69. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

⁵ Uo., 70.

⁶ Uo.

Kiemelkedik elemző- és kutatómunkája a pataki könyvtári állomány rendszerezésében, amellyel későbbi tudományos kutatások számára is kiemelt értéket állított. Többek között speciális néprajzi kutatást is végzett: dalkezdet-katalógust készített, mintegy 30 ezer cédula készítése fűződik a nevéhez. Ebből is érezhető különleges kutatói figyelme: a dalok, énekek szóhasználatára figyelve egyúttal a tartalom, a szavak gondolati üzenete áll a fókuszában. Különösen izgalmas a megkezdésre való odafordulása, amelyet tekinthetünk egyfajta út kezdetének, s általa a gyökerek, a forrás megértése foglalkoztathatta. Bizonyos, hogy ha kutatói szemmel kellő gondossággal fordulunk nemcsak a cél, hanem az első lépések irányában, úgy ezzel is az elmélyülés, a lassabb, ám így várhatóan részletesebb megvizsgálás segítheti összefüggések találását.

Nyelvi-filológiai és irodalomtörténeti szempontú kutatásaival fordult a teljes Biblia tanulmányozása felé is: kiemeltek szóelemzésre épülő feldolgozásai többek között a Kivonulás, majd Hóseás, illetve Ámós próféta könyve mentén. „A szóanyagnak itt is különös figyelmet szentelt, amihez alapos exegetikai tanulmányt csatolt.”⁷ Prédikációiban is az üzenetre fókuszált, „exegetaként és a bibliai teológia tanáraként a szövegekben a vallásos élményt vizsgálta a maga történetiségében, igehirdetéseiben ugyanezt ébreszteni és formálni igyekezett a jelen szituációjában”.⁸

Tisztelettel és türelemmel dolgozta fel a könyvtári értékeket, mindeközben pedig a könyvtár hírnevét is öregbítette: „Az elfakult írásokat kibetűzte, a beporosodott könyveket előszedte. Itt minden betű, minden könyv, minden kő, minden szöglet, minden maradvány, minden emlék fényesebb lett az ő keze simogatásától.”⁹ Halála kapcsán elhangzó megemlékezés is kiemeli mindazt a jelentős munkát, amelyet végzett, legfőképpen pedig az intézménye iránt hűséggel munkálkodó értékes személyiségét. Tanítványai előtt kiemelkedhetett példája, ahogyan kifejezhette, mennyire fontos a kitartás, az egyre magasabb szintű ismeretszerzés és feldolgozás ahhoz, hogy minőségi eredményeket érhessünk el. Mindeközben pedig a református értékek mentén való elköteleződés, a bibliai iránymutatások követése ugyancsak nélkülözhetetlen – személyére mindezért példaként tekinthetünk a kiemelkedő tehetségek világának megértéséhez és fejlesztésük kiteljesítéséhez kapcsolódóan is:

„Harsányi István nemcsak a munkájával, értelmével, tudásával volt pataki tanár, hanem az egész szívével. [...] Kisgyermekként kerül, kezdetleges gyámoltalanságban a főiskola élére, mint annyi sok száz. S ahogy éveivel nő, céljai, tervei még homályban szenderegnek, de ösztönös erővel él, lobog lelkében az, amit szent ígénk mond: »Az én Atyám szüntelenül munkálkodik, én is munkálkodom.« A törekvő ifjú hamar a legelső közt a szorgalom példányképe lesz.

[...] mindazokon a helyeken, ahová állíttatik, a pihenést nem ismerő, fáradhatatlanul tevékeny ember a munka hőségé válik. Nincs kicsiny munka, amit el ne végezne; nincs olyan nagy feladat, amelynek megoldására Isten nevében el ne indulna.

⁷ Uo., 72.

⁸ Uo., 72–73.

⁹ Marton János: Beszéd a Harsányi István ravatalánál, *Sárospataki Református Lapok*, XXIII. évf., 1928/20, 1928. május 20., 123. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

Feladatokat kap, megbízásokat teljesít, kutatásokat végez. Vállai erősek a teherhordásra, életerejé elpusztíthatatlannak látszik. S ami a szakadatlan munkának fő mozgató ereje, az a csodálatos, gyermeki hűség, a szavaiból és a szeméből sugárzó lángoló szeretet a mindent adó és mindent jelentő Alma Materhez, amelynek élnie, virágoznia kell örökkön örökké. A munka hőse a hűség és szeretet hőse lesz.”¹⁰

A reformáció szellemisége id. Harsányi István munkásságában

Id. Harsányi István személyisége hűen kifejezte a munkához való viszonyulás szerepét és értékét, amelynek gyökerezésében a református szellemiséghez való mély kötődése nyomán lelkiekben is segítséget meríthetett eredményességéhez. Áldást jelent, hogy tevékenységeivel mások számára is példát nyújtott, maradandó értéket alkotott, így többek között *A reformáció hatása a magyar közművelődésre* című munkájában¹¹ kifejti ennek meghatározóit és üzenetét.

„A reformáció volt az a szellemi forradalom, amely az emberiségre nézve a haladást, felvilágosodást, a fejlődést, a mind magasabb művelődési fokra való eljuthatást lehetővé tette, biztosította. [...] a reformáció s annak különösen kálvini iránya, a maga erőtenyezői: szigorú, de magasztos erkölcsi elvei, az állandó, kitartó munka szükségességének hirdetése s az így termelt töke okos megbecsülése és gondos értékesítése, hasznosítása által kimutathatólag hatalmas befolyást gyakorolt még a modern gazdasági élet kialakulására is”¹²

Kötetében a nemzeti nyelv fontossága mellett foglal állást, különösen is a Biblia megismerésének teljesebbé tételéhez kapcsolódóan. „Az élő, gazdag magyar nemzeti irodalom egészen a reformáció szülötte, a reformáció teremtménye. Az új mozgalommal a magyar nép lelkében is új művelődési folyamat kezdődik, amely aztán állandó emelkedésben van, s nemes irányú hatása elsőrangú jelentőségű. [...] az istentiszteleten az éneklés, imádkozás és prédikálás is magyar nyelven történjék: magyar nyelven írott könyveket adjanak mind a nép, mind a művelt osztály kezébe.”¹³ A Biblia magyar nyelven történő olvasása és istentiszteleteken való megosztása jelentős érték abban, hogy elveiről és igazságáról mindenki „személyesen, a maguk szemével, a maguk értelmével győződhesen meg”.¹⁴ Ez a közvetlen elemző, értelmező, feldolgozó munka ugyancsak lényeges üzenetként járul hozzá a tehetséggondozás értékeihez, hiszen bármely kész szöveg feldolgozása során is a mélyebb összefüggések leginkább akkor láthatóak az olvasó számára, ha saját maga is megszólítva érezheti magát abban, ehhez pedig gazdagabban értenie szükséges a szavakat, gondolatokat. Mindez a saját anyanyelvén bontakozhat ki leginkább mélyen. Református gyökereinkre építve e

¹⁰ Marton János: *Beszéd a Harsányi István ravatalánál*, 123.

¹¹ Harsányi István: *A reformáció hatása a magyar közművelődésre*, Budapest, Napkút Kiadó, 1923, 3. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

¹² Harsányi: *A reformáció hatása a magyar közművelődésre*, 3.

¹³ Uo., 4.

¹⁴ Uo.

rezdüléseket teljesebbé teszi az ének is, amelynek szívből és ugyancsak saját anyanyelven fontos történni – ahogyan Kálvin nyomán mindezt Harsányi is megerősíti.¹⁵ Így járulhat hozzá az erkölcsi fejlődéshez, lelkiekben való gazdagodáshoz is az értékes tartalom, miközben tudásban is többé tesz.

Az iskolák szerepéhez kapcsolódóan ugyancsak kiemeli: az anyanyelv szerepe a bibliai értékek közvetítésében és megerősítésében alapvető, egyúttal az iskolákban, „a modern kultúra és tudományosság a protestantizmus veteményes kertjében sarjadzott ki, s onnan ültetett át a művelt emberiség köztudatába”.¹⁶ Keresnünk kell a vallásos, a hitbeli, az erkölcsi és tudományos igazságot, amelyek kutatásához és összefüggésrendszeréhez kapcsolódóan közvetlenül id. Harsányi István munkássága és eredményei is példaként állnak előttünk.

Írásában a protestantizmus szerepéhez kapcsolódóan kiemeli továbbá: „a hit által való megigazulás, a lelkiismereti szabadság nagy elvét érvényre emelvén: szabad teret nyitott az egyéniségnek, az egyéni öntudat kifejlődésének és érvényesülésének s ezzel kapcsolatosan az egyéni felelősség érzésének az iskolai nevelés terén is.”¹⁷ Az egyéni értékekre, képességekre irányuló figyelem a tehetséggondozás vonatkozásában is kifejeződik: ahogyan a pedagógus a diákok legjobb eredményességének támogatására törekszik, abban is az egyéni, legjobb képességekre hangolt figyelem szerepe mutatkozik meg. Ha pedig teret engedünk „kinek-kinek képessége szerint” (Mt 25,15), úgy a személyes táalentumok kibontakoztatása irányában is lehetőséget biztosítunk, amelynek megfelelően mindenki felelősséggel találhatja meg helyét a számára rendelt küldetés mentén.

A magyarországi tehetséggondozás történetéhez kapcsolódó vonatkozások ifj. Harsányi István munkásságában

Édesapja hatása és „a reformátusság védőbástyája: Sárospatak”¹⁸ szellemisége megmutatkozik ifj. Harsányi István munkásságában is. Már gimnáziumi tanulmányai alatt megerősödött pályaválasztása kapcsán a pedagógussá válás gondolata, magyar-latin szakos gimnáziumi tanárrá vált Sárospatakon. Oktató-nevelő munkáját áthatotta a lelki mozzanatokra való érzékeny figyelme is, s bár pszichológiát végül nem teljes képzési időben tanult, pszichopedagógusnak is nevezik a munkásságát elemző írások.¹⁹ A magyarországi tehetséggondozás kiemelkedő alakja, a nehéz sorsú, ám jó képességekkel, reménység szerint tehetséggel áldott falusi kisdíákok felkarolásával jelentős segítséget nyújtó Országos Magyar Falusi Tehetségmentés fáradhatatlan szervező segítője, módszertani fejlesztője, rendszerező szemléletével pedig a

¹⁵ Uo., 12.

¹⁶ Uo., 27.

¹⁷ Uo., 28.

¹⁸ Martinkó József: *A tehetséggondozás halhatatlanja: Harsányi István*, Génius Műhely 8., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014, 4. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

¹⁹ Martinkó: *A tehetséggondozás halhatatlanja: Harsányi István*, 4.

magyarországi tehetséggondozás történetének áttekintő, szakaszait pontosító²⁰ pedagógus. Az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés tevékenységeiről és szerepéről másik tanulmányban tettünk részletesebb kifejtést²¹, így jelen tanulmányban az ugyancsak ifj. Harsányi Istvánhoz kapcsolódó további sárospataki tehetséggondozó tevékenység, az ún. manzárd, majd Rác-zház szerepére utalunk.

Az 1935–1947 közötti időszakot a tehetséggondozás történetének feldolgozása során ifj. Harsányi István „a tehetséggondozás államilag támogatott aranykorának”²² tartja. A Sárospataki Református Teológiai Akadémia napjainkban is megemlékezik ifj. Harsányi István örökségéről és a tehetséggondozáshoz kapcsolódó munkásságáról. Ezen időszakra vonatkozóan kiemelendő: „Harsányi következetesen mindig „népi tehetséggondozásról” beszélt. Az akkori gyakorlat szerint a vidéki tanítók, lelkészek közreműködésével a gimnáziumba igyekeztek bevonni olyan »népi elemeket«, akik családjuk anyagi erőiből nem tanulhatnának tovább. Egyértelműen megfogalmazta a tehetséggondozás célját is: »Elemi kötelesség, hogy a társadalom olyanokat válogasson ki, akiknek az egyéni értéke, teljesítmény ígérete biztosítva van, akik minden bizonnyal képesek és alkalmasak lesznek arra, hogy a nemzeti társadalom értéketermelő munkájában eredményesen részt vegyenek.« [...] a társadalom választja ki, hogy kiben van meg a jövő nagy »teljesítményígérete«, a cél pedig az, hogy a nemzeti társadalom értéketermelő munkájában eredményesen vegyen majd részt.”²³

E szellemiség mutatkozik meg az ún. manzárdban, majd a Rác-zházban, ahol kiemelkedő képességű, válogatott diákokkal folyt tehetségfejlesztő munka. Az ún. manzárd 1931-től működött a szegény sorsú, ám kiemelkedő képességű diákok irányában megkülönböztetett figyelemmel: a pataki diákság tehetség és teljesítmény szerint egyaránt kiemelkedő, homogén csoportját alkotva. A kitűnő tanulmányi előmenetel és a példás magaviselet azt is megsegítette, hogy e diákok különleges megbízást is kaptak: társaik tanulmányi korrepetitoraivá váltak, így vezetői szerepbe is kerültek. „A manzárdisták, éppen úgy, ahogy utódaik, a Rác-zház lakói, természetesnek tartották a velük szemben támasztott magas követelményeket, tudták, hogy ezeknek meg is tudnak felelni, s maguk szégyelltek volna a legjobban, ha az őket kiválogatók bizalmának nem tudtak volna megfelelni. Egy-két év alatt pontosan kialakult annak a rendszere, hogy mik a manzárdisták kötelességei, s hogyan kell

²⁰ Harsányi István által meghatározott tehetségtörténeti szakaszok feldolgozását vö. Martinkó József: Fejezetek a magyar tehetséggondozás történetéből, *Neveléstörténet*, III. évf., 2006/3–4, 56–70. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.); valamint Tóth László: *A tehetséggondozás és kutatás története*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2013. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

²¹ Pap Ferenc – Szetey Szabolcs – Fehér Ágota: *Az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés református intézményekben – nagykörösi vonatkozások*, megjelenés alatt, várható megjelenés: 2025.

²² Martinkó: *A tehetséggondozás halhatatlanja: Harsányi István*, 5; valamint Martinkó József: Fejezetek a magyar tehetséggondozás történetéből, *Neveléstörténet*, III. évf., 2006/3–4, 51–52. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

²³ Györi István: Elkötelező örökség, in Györi Istvánné (szerk.): *A Sárospataki Református Teológiai Akadémia évkönyve 1996–2000. A Sárospataki Református Kollégium alapításának 475 éves évfordulójára. A Sárospataki Református Teológiai Akadémia kiadványai 32.* Sárospatak, Sárospataki Református Teológiai Akadémia, 2006, 20. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

fogadni az ő szellemi irányításukat, a tanulmányi ellenőrzést végző manzárdista tanulók beavatkozásait, kikérdezői, korrepetálói vagy tanítói munkáját.”²⁴ Ez a megkülönböztetett figyelem, s a belső elköteleződés a minőségi munka, a magas szintű tanulmányi előmenetel irányában így lényegében kiegyenlítette a diákok származási családjai közötti különbözőségeket, legfőképpen a nehezebb társadalmi helyzet mellett is nagy segítséget jelentett a tanulás értékének megtámogatásában. A manzárd sikerére építve, valamint létszámbeli okok miatt vált szükségessé a manzárdból való átköltözés nagyobb helyre: 1939-től az ún. Rác-zházba, immár az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés tehetségvizsgáján is kiemelkedő eredményt elért diákokkal együtt, amely internátus végül az 1945/1946. tanévig működött, ám ezen időszakban a későbbi pataki szellemi elit kiválóságait képezte.²⁵

Ifj. Harsányi István e tehetségfejlesztő tevékenységekben munkássága által kiemelten a tanítók és a lelkipásztorok közös szerepét, összefogását hangsúlyozta rendszeresen: „alig képzelhető a magyar református tanítóság, tanárság és papság együttműködése számára az általunk hirdetett tehetséggondozásnál pompásabb alkalom. A lelkipásztorok segítsége azért is várható, mert tulajdonképpen egyházi érdekeket is szolgálunk ezzel a tehetségmentéssel. A komoly, öntudatos, felelősségteljes munkával felemelt, fémjelezett református értékeket később a társadalmi élet ezerféle fékje és akadályozó, hátráltató ereje sem fogja tudni elnyomni és az érvényesülés útjából félrelökni. [...] Elsősorban a falusi tanítókra és lelkipásztorokra vár az értékes tehetségeknek az észrevétele, figyelése és kiszemelése. [...] Ne munka alatt roskadozó, koravén, életkedv nélküli munkagépeket neveljünk ezekből a tehetségesekből, hanem a maguk szellemiségét minél hatékonyabban kibontakoztató egész embereket.”²⁶

A református értékek mentén kerülhetett tehát megerősítésre a tehetséggondozás id. és ifj. Harsányi István gondolataira is építve: a népi értékek és a magyarság megbecsülésének, a közösség szerepének és összetartó erejének középpontba helyezésével. Példát mutattak kitartásukkal, elkötelezett szakmai munkájukkal, a pedagógusi és a teológusi hivatás összekapcsolódásának szerepével a tehetséggondozás vonatkozásában. Intézményük irányában is hűséggel, alázattal, a feladatainak minőségi elvégzésével helytálló gondos elméletalkotóként, valamint gyakorlatban is megmutató példaként állnak előttünk. Diákjaik számára is kifejezték, hogy a türelemmel, gondossággal végzett rendszerezés, valamint az elemző-értelmező feldolgozásmód értékes gyökeret tud adni további kutatómunka gyümölcsozódásához.

„Tudtak együtt gondolkodni, közös terveket kidolgozni és a végrehajtásban is egymásra figyelni. Az akkori vidéki Magyarország égető kérdéseire a protestáns kollégiumok legszebb hagyományaira építve igyekeztek korszerű válaszokat adni. Felismerték, hogy egy határszélre szorult, kistelepülésekkel körülvett főiskolának mennyi a mozgástere, az adott körülmények között mire vállalkozhat. A meglevő

²⁴ Tóth: *A tehetséggondozás és kutatás története*, 125.

²⁵ A manzárd, illetve a Rác-zház történetéhez kapcsolódó feldolgozások: Martinkó: *A tehetséggondozás halhatatlanja: Harsányi István*; valamint Tóth: *A tehetséggondozás és kutatás története*; Martinkó: *Fejezetek a magyar tehetséggondozás történetéből*.

²⁶ Harsányi István: Református gimnáziumaink feladatai a tehetséggondozás terén. *Protestáns Tanügyi Szemle*, 1940/3, 71–73. [Link](#) (Letöltés: 2025. augusztus 4.)

lehetőségekre építve [...] tudtak jelentős közművelődési, tehetségmentő és fejlesztő munkát végezni.”²⁷ A Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának nagy-körösi székhelye sok ponton hasonló gyökerezést élhet át, egyúttal reménységünk lehet abban, hogy egymás értékeire figyelve és azokat megtámogatva a régió tehetségeinek kibontakozását hosszú távon segíthetjük, a gondoskodásunkkal hivatásuk útjára lépő pedagógusjelöltek pedig mindezeket továbbadhatják a következő generáció számára.

Irodalomjegyzék

- Dienes Dénes: Harsányi István, az ószövetségi tudományok tanára Sárospatakon, *Sárospataki Füzetek*, XXV. évf., 2021/2, 69–74. [Link](#)
- Györi István: Elkötelező örökség, in Györi Istvánné (szerk.): *A Sárospataki Református Teológiai Akadémia évkönyve 1996–2000. A Sárospataki Református Kollégium alapításának 475 éves évfordulójára. A Sárospataki Református Teológiai Akadémia kiadványai 32.* Sárospatak, Sárospataki Református Teológiai Akadémia, 2006, 19–24. [Link](#)
- Harsányi István: Református gimnáziumaink feladatai a tehetséggutatás terén. *Protestáns Tanügyi Szemle*, 1940/3, 69–74. [Link](#)
- Harsányi István: *A reformáció hatása a magyar közművelődésre*, Budapest, Napkút Kiadó, 1923. [Link](#)
- Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon 1000–1990*, [Link](#)
- Martinkó József: *A tehetséggondozás halhatatlanja: Harsányi István*, Géniusz Műhely 8., Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2014. [Link](#)
- Martinkó József: Fejezetek a magyar tehetséggondozás történetéből, *Neveléstörténet*, III. évf., 2006/3–4, 56–70. [Link](#)
- Marton János: Beszéd a Harsányi István ravatalánál, *Sárospataki Református Lapok*, XXIII. évf., 1928/20, 1928. május 20., 122–124. [Link](#)
- Pap Ferenc – Szetey Szabolcs – Fehér Ágota: *Az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés református intézményekben – nagykörösi vonatkozások*, megjelenés alatt, várható megjelenés: 2025.
- Tóth László: *A tehetséggondozás és kutatás története*, Debrecen, Didakt Kiadó, 2013. [Link](#)

A tanulmány szerzői:

Dr. Szetey Szabolcs egyetemi docens

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar

Hittanoktató- és Kántorképző Intézet

szetey.szabolcs@kre.hu

<https://orcid.org/0000-0002-4294-5251>

Dr. Fehér Ágota egyetemi docens

Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar

Pedagógusképző Intézet

feher.agota@kre.hu

<https://orcid.org/0000-0002-6671-8563>

²⁷ Györi: *Elkötelező örökség*, 23.